

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Årsskrift 2008

Roskildeegnens Slægtsforskerforening

25 år
1983-2008

21. årgang

Årsskrift 2008

Roskildeegnens Slægtsforskerforening

21. årgang

Årsskrift 2008

21. årgang

Udgivet af: Roskildeegnens Slægtsforskerforening

Redaktion: Karna Hansen
Martin Bang Dahl

på: Forlaget HEROLD
v/Henning Kiilerich
Rønnebærparken 32 1.-3
4000 Roskilde
Telefon 4636 9090

Copyright © 2008: Forlaget HEROLD
og Roskildeegnens Slægtsforskerforening

1. udgave, 1. oplag

ISBN 87-89165-19-5
ISSN 0904-1427

Enhver form for gengivelse fra dette skrift
må kun ske med angivelse af kilden.

Indhold

Tilbageblik	5
<i>Karna Hansen</i>	
Hvad laver min Tip-5-Oldemor Benedicta Louisa Brandt i Roskilde?	9
<i>Kirsten Printzlau</i>	
Social- og Sundhedsvæsen (i Roskilde, år 1787)	18
<i>Henning Kiilerich</i>	
Da bønderne i Himmelev gjorde oprør	36
<i>Eva Tønnesen</i>	
Fæstebonden Niels Pedersen	39
<i>Eva Tønnesen</i>	
Årsberetning 2007-2008	41
<i>Kit Bisgård</i>	
Bestyrelsen for Roskildeegnens Slægtsforskerforening	46

Tilbageblik

Af Karna Hansen

30. oktober 1983 mødtes en halv snes slægtsforskere hos malermester John L. Jørgensen i Osted til stiftende generalforsamling af Roskildeegnens Selskab for Genealogi og Personalhistorie.

Forud var gået mange samtaler mellem John L. Jørgensen og Henning Kiilerich om behovet for et forum for slægtsforskere, hvor man kunne mødes og drøfte fælles interesser. Møderne skulle være uhøjtidelige, og man kunne drøfte alle emner inden for slægtsforskning.

Selskabets vedtægter kom til at ligne andre slægtshistoriske foreningers. Dog ønskede Henning Kiilerich en tilføjelse om, at selskabet skulle opmuntre til og bistå medlemmerne i at publicere resultaterne af deres genealogiske og personalhistoriske forskning. Formålsparagraffen kom derfor til at lyde:

Selskabets formål er at vække og vedligeholde interessen for det genealogiske og personalhistoriske studium på Roskildeegnen og at oplyse om genealogisk forskning. Det er endvidere selskabets formål at fremme udgivelsen af genealogiske og personalhistoriske værker.

Den første formand i foreningen blev John L. Jørgensen, som i 1986 blev afløst af Jens V. Olsen. I 1995 overtog vor nuværende formand Kit Bisgård formandsposten.

Selskabets første møde fandt sted den 27. november 1983 med emnet: *Sådan har jeg indrettet mit arkiv*. Næste møde fandt sted den 29. januar 1984: *Vore egne optegnelser*. Den 13. marts besøgte foreningen Osted lokalhistoriske arkiv.

De to første møder blev afholdt hos John L. Jørgensen, der boede i et næsten 200 år gammelt bindingsværkshus, et passende sted for slægtsforskere. Siden har møderne været afholdt på Kildegården i Roskilde, bortset fra en kort tid i Mormonkirkens mødesal på Låddenhøj.

I løbet af den første tid voksede medlemstallet til 16, og nu efter 25 år har foreningen 102 medlemmer.

I 1985 blev Selskabet optaget som medlem af Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger - SSF. Dette gav Selskabets medlemmer mulighed for at deltage i møder og kurser for slægtsforskere på landsplan.

I efteråret 1984 blev der udskrevet en konkurrence blandt Selskabets medlemmer om et logo. I 1985 blev Jens V. Olsen kåret til vinder af Selskabets bomærke, der så således ud:

Jens V. Olsen gav følgende beskrivelse af bomærket:

På blå bund, en hvid silhuet af Roskilde Domkirkes hovedtårne, hvorpå et brunt egetræ med grønne blade, belagt med en rød rose forsænket 1/3 under midten. I en hvid krans, kantet med blått står selskabets navn afsluttet med en mindre rød rose.

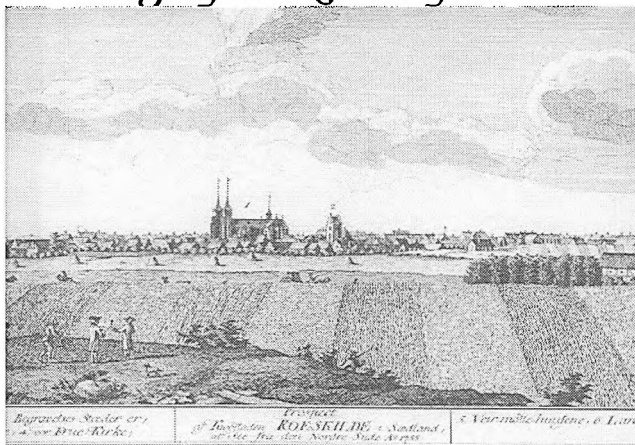
Symbolikken er følgende: Roskilde Domkirke symboliserer selskabets hjemsted. Egetræet angiver selskabets interesseområde: slægten og slægtsforskningen, medens rosen repræsenterer Roskilde Amtskommune, der er vort virkeområde.

På generalforsamlingen i 2001 blev det vedtaget at ændre foreningens navn til Roskildeegnens Slægtsforskerforening og dermed ændredes bomærket også. Det gamle navn var blevet utidssvarende og for besværligt at huske.

Der har i årenes løb været afholdt mange møder og foredrag med relation til slægtsforskning, såsom indholdet i kirkebøger, folketællinger og lægdsruller, ejendoms historie, skifteprotokoller, justits- og politiprotokoller, hoveri, vore forfædres klædedragt, sygdomme, hvordan boede de, hvad kan vi bruge Internettet til og meget mere. Der har bl.a. været ekskursioner til Frederiksberg bibliotek, Det kongelige Bibliotek, Nyboder, Frilandsmuseet, Landsarkivet, Rigsarkivet, Stadsarkivet og selvfølgelig også Roskildes lokalarkiv. I en periode ledede Henning Kiilerich en studiekreds, hvor man arbejdede med forskellige emner inden for slægtsforskning.

En af de største opgaver i foreningens historie var afholdelsen af Slægtsforskertræffet i 2002, som blev afviklet i samarbejde med Sydkystens Slægthistoriske Forening i Greve. Bestyrelserne for de to foreninger mødtes regelmæssigt i løbet af det årstid, der gik med forberedelse til træffet. Heldigvis forløb selve dagen uden de store problemer, og vi modtog mange tilkendegivelser om et godt arrangement, et flot katalog og mange andre rosende ord.

Slægtsforskertræf 2002

Lørdag den 13. april 2002 kl. 9-17.

Roskilde Katedralskole, Holbækvej 59, Roskilde.

Siden 1988 har foreningen udgivet et årsskrift, hvori medlemmerne har mulighed for at berette om deres egen slægtsforskning eller om emner, der har relation til slægtsforskning. Årsskriftet uddeles til alle medlemmer og til alle formænd for slægtsforskerforeninger i Danmark.

Jubilæet vil blive markeret med en udstilling på Roskilde Bibliotek i uge 41 og 42. Udstillingen vil blive indledt med et åbent-hus-arrangement »Mød en slægtsforsker« på biblioteket den 4. oktober, der åbnes af folketingsmedlem og medlem af foreningen Flemming Damgaard Larsen.

Hvad laver min Tip-5-Oldemor Benedicta Louisa Brandt i Roskilde?

af Kirsten Printzlau

Oeder 1771 Roskilde: Michael Mentz Enke, 72 år, enke i 14 år efter 1. ægteskab, lever med støtte fra bryggerlauget i København og sin søns hjælp.

Benedicte er datter af Kongelig Mundkok og Køkkeninspektør Johan Conrad Brandt og hustrue Anne Catharina Coppy. Født omkring år 1700 og opvokset i Trompeter gangen, på Slotsholmen i en stor søskendeflok, med dine, mine og vores børn.

Omkring 1719 bliver hun gift med den 5 år ældre Michael Mentz, der får borgerskab som brygger i København 30 oktober 1719. Michael er søn af Henrik Mentz, bager og senere brygger på Vestergade. Efter faderens død under pesten 1711, sælger hans moder Johanne Nielsdatter gården i Vestergade og køber bryggergården i Nørregade, som Michael overtager efter stedfaderen Florens Olsens død 1718. Hans moder bliver gift 3. gang i 1721 med bager Cort Legan d.æ. i Skinnergade. Benedicta Louisa's morbroder Kongelig Mundkok Johan Coppy var gift med Michaels ældre søster Catrine, så de har kendt hinanden fra barnsben. I ægteskabet kommer otte børn: Anne Catharina, Johanne, Johan Conrad, Michael og Margrethe Helene. Samt 3 børn, der dør som små og begravnes fra Sct Petri kirke, et barn den 1. dec 1720 12 uger gl , 1 lille søn 1 år gl den 26. nov 1728 og et lille barn 8 uger gl den 21. dec 1728.

Den 20. oktober 1728 ved Københavns Brand brænder Bryggergården og efter Branden opholder Michael Mentz Brygger sig med kone og 6 børn i Trompeter gangen Udi Salig Kiøcken Inspecteur Brandts hus, hvor tre af hendes ugifte brødre opholder sig, efter deres mor er død.

Kort efter mister de, de to mindste børn, hvor Benedikte må have født det mindste barn lige omkring branden. Herefter vil jeg lade Københavns Magistrats Protokoller tale.

Direkte afskrift i kursiv.

Magistratens Resolutions Protokol 29de November 1728: *Benedice Lovise Mentz begier*

At hendes mand Michel Mentz brøgger maae af sin arrest relaxeris, (løslades) siden han udi 2de mænds overværelse har forpligted sig til at føre eet christelig og skikkelig liv og levned efterdags imod enhver, som han ydermere lover udi følgende memoriel til magistraten.

Magistraten Kopibog 12 juni 1730. Her ansøger Benedicta Lovisa Mentz om at hendes mand, som er fra sin fornuft, fratages sin myndighed og igen til hendes overdrages: *Hendes mand Michael Mentz forhold og u-rolighed, som er os bekendt, saa som vi endog har været foraarsaget, for at forekomme ulykke, som han ellers søgte baade med gevær og økse udi sin urolighed at tilføge hende og andre, at assistere hende med at se ham indsat og bevaret paa et sted for sig selv, indtil han igen kunne komme sig, og blive mere fornuftig, og efter han da første gang i nogle maaneder saaledes hafde være bevaret lod det sig ytre hos ham lige som til forandring og bedring og derfor kom paa fri fod og fik sædvanlig raadighed udi hans eget huus. Men i steden for ventende forbedring, blev han efter kort tids forløb, fast mere afsindet og uregerlig end tilforn, og maatte igen sættes og behandles paa forrige fod, og saa som han endnu er omgiven og plaget dermed, og ikke forstaar sit eget, langt mindre sin hustrue og børns bedste. Hans afbrandte bryggergaards opbyggelse, saa som alting bliver ugjort og efterladt. Siden supplicantinden hidtil har forholdet sig, som en skikkelig og huus-raadig borgerkone, og allerede i gerningen viste, at hun med største nidkærhed har søgt hendes og mands fælles garv og interesse, saa synes vi hende skal bevilges under en lauværges raad at forestaa boen, saa længe indtil manden igen ved Guds naade faar sin fulde fornuft.* Sjællandske Registre 14 Juli 1730 Bevilges det.

Magistratens Resolutionsprotokol 24 May 1730: Den 7 Juni Mødte Otto Lerche og vedtog at være hendes Curator og Laugværge.

Magistatens Resolutions Protokol 13 oktober 1749 bliver Falkonermester Verhagen efter Benedicta Lovisa Mentz forslag hendes lavværge, da hun ikke længere kan være tjent med Otto Lerche.

Magistratens Kopibog d.18 april 1735: *Johanne afgl: Cordt Legans, beder at som hendes søn Michel Mentz nu paa 5 aars tid, efter hans hustrues begirring, har været anholden i stadens arresthus og han ved den langvarige stilhed vel har samlet paa nogen svaghed, som hun gierne ynskede at faa cureret, Magistraten da ville tillade at han fra arrest huset til hendes svier søn Christian Steffensen Brøggers gaard maatte blive forflyttet, hvori logement for hanem findes, for at søge middel til hans helbreds erholdelse siden hans hustrue, er i saa slet tilstand, at hun det icke formaar, da gaard og gods hende nu for giæld er frataget NB herpaa har 2de hendes værge tegnet tillige med hende Hvorefter Steffesen og Schlidtkrull [Johannes søstersøn] opkaldes til den 2 May de mødter og lovede Mr Steffesøn at holde ham, saa sikker bevaring at hans kone, børn elle tjenstefolk icke skal komme til nogen skade af ham, saa som han her ved forpligtet sig at han icke skulle komme ud af hans hus førend han enten bliver restitueret eller Mr Steffensen igen levere ham til bevaring i arresthuset.*

Bryggegården på Nørregade bygger Benedicthe op: Vurdering af Bryggegården, med brøggekedel og redskaber, deslige bryggerrettighed til Fem Tusindaler Courant.

Men den 13 Juni 1735 køber hendes Broder Ferdinand Brandt ved offentlig auktion bryggergården, som panthaver, efter hun har lånt penge af ham, som hun ikke kan betale og som han stævner hende for ved Københavns byret, med dom af den 18 september 1734. Gården består ud til gaden af en øde plads, indkørsel til gården af et portrum, i gården på højre hånd står et hel tag hus på 16 fag grundmuret, 2 etager højt med kælder under 12 fag, i samme hus er indrettet til et brøggers, der udi findes en indmuret kedel på 12 td ungeføhr med videre brøgger redskaber, hernæst et heltags hus på 4 store grundmurede fag, 2 loft højt med kælder under, en lang smal gård lagt med brosten, der bag ved en stor plads, hvorpå står et hus af 5 fag et loft højt tømmer og brædder, et hønse hus og et locum, på pladsen står springvand med opstander og jern pumperedskab, samt 8 fag plankeværk. Overalt i værelserne er 3 jernkakkelovne.

1739 bor hun i Fiolstræde, hvor datteren Anne Catharine bærer min farmors ane murer Jens Merkels søn. Ved skattemantallet i 1743 er hun stadig i Fiolstræde. Min farfar, der boede i Roskilde, var 3 gange tipoldebarn af Benedikte og havde som ung telefonmand sin gang i Telefonhuset på Nørregade, der ligger der hvor Benediktes bryggergård lå. Min farmor var fra Frederikssund hvor de mødtes, men de bosatte sig i Roskilde.

I Skiftebrevet efter Afgangne Michael Mentz paa Frederiksberg 1759. Gamle dokumenter afskrevet.:

15 okt 1749 Nicolay Fincke beskikket værge for Michael Mentz og indleveret den af ham givne confection saa lydende: *Efter at min hustrue Benedicta Lovisa Mentz udi Stadens Arrest huus Anno 1730 lod mig arrestere og 2 May 1735 igen var bleven udladt, har jeg stedse været fra min hustrue og opholdt mig hos min afgangne moder og nu sidst hos min søster brygger Coppys Enke paa Nørregade, der haver forskaffet mig min fornøden underhold af føde, klæde og anden nødvendighed og dertil oppebaaren renten af de 1300 Rdl som jeg udi mødrende arv efter bemelte min afgl. Moder er tilfalden, som udi bemelte min søstersøn brygger Ferdinand Coppy Gaard imod Obligation er bestaaende . Min hustrue indstændig bad mig og min søster at tilstæde hende der paa hos Falkenere Mester Sr Werhagen at laane 200 Rdl, hvor hun vilde laane min søn i Lyngby det ene og min Svoger sammesteds det andet. Men da jeg nu maa fornemme, at hun vil opsigte min søster søn obligation, paa saadan maade skulle jeg fattige mand omsider gaa med bellestaven, thi renten af denne capital er just af min Sal. Moder destineret til min Mund Potion og mit livs ophold, saasom jeg af min hustrue aldrig siden dend tid har nydt nogen Assistance, uagtet hun baade har Pension af Silkehuuset, Tydske Kirke og Brygge laughus Cassen, og at hun nu vil tilbyde sig at imodtage mig, da jeg ikke har været hos hende nu paa 20de aar, men levet i stilhed og rolighed for mig selv, ser jeg ikkun at hensigte til min skade, naar de faae skillinger vare bleven øde, som jeg i saa maade er nydere af, maatte jeg fattige mand i denne min høje alderdom af hunger crepere, saa skulle jeg herved underdanigst udbede at min hustrue maatte være opholdt.*

Også Michaels søster Katrines regnskab over hans udgifter [Uddrag]:

Min broder Michel Mentz: Kost, kammer og vask fra 11 dec 1746 50Rdl om året. 1746 får sønnen Conrad Mentz Brudegave til 4 Rdl 5m og i 1747 faddergave, en sølvske 2Rd 3m. Benedikte får 1748 1 nov (min broders kone) en Himmelseng , 1749 et par sorte strømper og 1 Marty til låns 2 rd 5m og 11 nov bekom hun af min svoger Mouritzen en faun førre brende, som jeg har betalt for 2 rd 3 m. Katrine Mentz Afg Ditlef Copsy dør 10 Juni 1756 hos svigersønnen Christian Frederick Mouritsen i Nørregade, som har overtager hendes bryggergård, hvor Michael også efter hendes død bor, frem til 27 April 1757.

Anno 1759 den 28 April: Afgangne Michael Mentz, som for nogen tid siden var død hos sin søn paa Frederiksberg, hvor han i mange aar har opholdt sig. Der er fremlagt en regning fra Frederiksberg kirke for begravelsen, men Begravelsen ikke indført i Kirkebogen. Men den 25 May 1758 regning fra sønnen: Til min salige moder for at sætte sig i stand med sørgetøj 14 Rd, En Rød kjole som hun lader forfærdige af Craps roed klæde, rask, drejs og ubleget lærred, Camels garn og Silke, 3 dosin knapper. Enken declarede, at hun er til alders, og hun var til sinds ikke at tage sit halve boe af den Capital omtrent 900 rdl, paa de vilkaar at renten af den hele Capital maa hun nyde til sin død. Pengene staa som 4 obligationer i sønnernes bagergårde Henrich's på Frederiksberg og Johan Conrads i Lyngby. Og deres 3de gifte søstre har hver faaet 100 Rdl til udstyr eller hjemgift forlods af boet.

Børnene

Anne Catharina. Konfirmeret 1737 17 år gammel i Sct Petri. bliver gift 1753 efter i mange år at have tjent sit brød hos fremmede, med enkemanden Wilhelm Henrik Parberg Præst i Jeberg, men hun dør 30 Dec 1753 i Barselseng, efter at have fået sønnen Frederik Wilhelm.

Johanne. Konfirmeret 1739 og gift 1750 Sct Petri med Styk Junker Volmar von Støcken Brun

Johan Conrad. 1742 13 April betalt til Bager Svendens ligklæde og laugskilt. Gift 1746 på Frideriksdal med Apolone Meinert. Grundlagde bagergården i Lyngby efter at have købt et stykke jord øst for Rustenborg Park. Gift 2.gang 1757 i Holmens kirke med Catarine von

Myhlen. Efter at have solgt Bagergården i Lyngby, bliver han i 1772 10 september bagermester i København.

Michael, 1743 12 Sept betalt til Bager Svendenes ligklæde og laugskilt. Bager på Frederiksberg hvor han grundlægger bagergården på Allegade. 1748 den 16 oktober bliver han Copuleret paa Falconer gaarden med husholdersken Ane Dorthe Græntzer, forlover for ham hans fader i ægte, for hende Falconermesteren. Michael dør 1766 og efterladende 1 søn og 3 døtre.

Margretha Helena. Døbt 1730 Sct Petri Kirke og gift samme sted med enkemand Johann Rydinger, skoleholder i Lyngby og efter hans død: *Den 30 Dec 1763 Vi Frederik den femte har bevilget at, Margretha Helena afgangne Johan Peter Rydingers Efterleverske af Lyngby paa Københavns amt, maa udsælge brød som hun hos andre enten lader bage elle køber, saa maae hun og i benævte Lyngby sælge og foreholde alle slags sucker, thee og caffebønner, sampt specerier og kertekram vahre, saa og alle slags feede vahre saa som staar.*

1764 23 May copuleret i Sr Conrath Mentzes hus Sr Hans Lemvig Enkemand og Mad Si Bychke Magretha Helena Mentz efter Kongebrev og den 3 May 1765 får de sønnen Hans Jacob i Lyngby.

Oeder 1771 Rokilde: Hans Lemvig har været møller, men er nu fattig og har intet at leve af. Er 59 år og i 2. ægteskab, konen 41 år i 2. ægteskab.

Roskilde byfoged . Skøde og Panteprotokol 1764-80

Heri ses at den yngste datters mand Hans Lemvig i 1767 Køber kobber Møllen og i 1768 Køber Conrads søn Michael værtshuset Gulland, som han sælger til Hans Lemvig og køber i 1771 bagergård Skomagergade, som lå der, hvor i dag den franske Vinhandel ligger. Så det er jo nok derfor Benedite Louise Mentz er i Roskilde i 1771.

Herefter uddrag af skøderne:

Fol 115

29 Jan 1767. Ole Larsen sælger til Sr Hans Lemvig Møller Gaard og Mølle Kaaber Møllen kaldet, beliggende paa Olsgade øster side udi Ste Ibs Sogn bestaaende i alt 46 fag huus og 2de Jembielægger kakkell-ovne

i stueværelserne, med 2de maleværk, he: en Vandqværn og en hæste = mølle, samt dertil hørende 6 bilde-jern, et told = kar, 8te kurve med alle øvrige mure og nagelfaste pertinentier, grund og bygninggaardog haugederved og omkring nedsatte frugt = Aske og Pile= træer, samt en jernhave. 2 vænger Møllevænget og Simon Vognmands plads begge paa Olsgade øster side Købekontakt 30 Juli 1776. Hans Lemvig sælger igen 11 Juni 1768.

Fol 171

11 Juni 1768. Jeg Jørgen Sivertsen forhen boger og verthusmand i Roskilde solgt til Velaget unge mand Sr Michael Mentz et ejendoms sted som jeg forhen har beboet, Gulland kaldet beliggende i Dambroe Strædet, bestaaes de til gaden af 12 fag indrettet til 2de stuer, i dagligstuen en god bielægger kiølle ovn, med dertil hørende kiølle og flager i god brug bar stand, i den anden stue en goded biellegger ovn med indmurede Jern plader, portrum og indkørsel fra gaden samt 3 fag til loe og lade, til samme opbygget en svine stie med et apartment, Dernest er i bygget fra stue værelserne, en lengde paa 6 fag, indrettet til brøggers, med dend der i staaende brendeviins kielde paa 1½ td stoer, hat, laag og ege svaletønde med der i 3de pieber, alt af kaaber, nok de 3de fag indrettet til værelser, med kielder under samme, Eet skikkeligt gaards rum samt en brønd med fersk vand med dertil hørende junger og tridsler, samt ved strædet en goed frugt have med deri staaende frugtbærende træer, samt deels af haugen til kaal og urter, samt dend deri indrettet keile bane med bredder. Dette stæd er beliggende Nodren nest op til Sr Konerups bag gaard og Hauge, samt op til Sr Anders Borches Huus Hauge Pladsen, vesten op til Justits Raadinde Fugls Hauge og Sr Borchelidet Sæde Vænge og østen for Dambroe strede....
Kiøb summa 600 rd

Fol 185. 22 Dec 1768 sælger han den til sin Fasters mand Hans Lemvig

Fol 266. 27 Juni 1771 sælger Hans Lemvig den til Sr Abraham Home pottemager i Roskilde.

11 Dec 1771. Peter Friis Raadstueskriver i Roskilde sælger til Agtbare og Velfornemme Sr Michael Mentz Borger og Bager herudi Roskilde, en mig tilhørende Bagergaard, samt $\frac{1}{4}$ part udi de 2de næst Naboers brønd, beliggende i Skomager gade Synder side, østen op til Velærværdige Hr Holstes Gaard, bestaaende af 5 fag hus til gaden, portrum iberegnet med en udi stuen værende jern biligger ovn, samt 11 fag side huus med derudi værende skaarstene fra grunde én bageovn og én derved til bageriet indmuret kaaber kiedel, med vide naglefaste adpeditier, samt gaard rum, alt ligesom og dend selv paa forige ejer David Hach Bager Auction haver købt og efter det mig derpaa med dette auctions skiøde dateret 9 Juli er tinglyst 11 ditto dette aar tillige dermed vesten op til værende og denne gaard forhen tilhørende 5 fag huus med en Qvist paa, ligesaa udtill gaden, væsten til Rasmus Villumsen Handskemagers iboende huus med tilhørende og gaardrum, samt en $\frac{1}{4}$ part udi næste naboers brønd, ligesaa jeg samme af forige Eier Jens Jochumsen Hattemager haver købt, Efter hans mig derpaa meddelte skiøde af 11 Juni og tinglæst 10 Ochttober dette aar, hvilke 2de skiøder tillige med de i hænde havende ældre adkomster hermed extraderes: Og bestaar nu altsaa denne gaard af 10 Fag til Gaden med Porten beregnet ligesaa dend nu og tilhørende halvdelen i næste naboe bemelte Rasmus Willumsen Handskemagers brønd, imod at gaards nu værende og efterkommer Eier svare halvdelen af brøndens

Kbh Skiftekommission 1783 . Forseglingsprotokol

Anno 1783 den 3 febuari Skifte hos Bager Johan Conrad Mentz boende No 228 i Store Grønnegade efter i gaar hos ham ved døden afgl. Moder Benedichte Lovise Brandt Enke efterladt sig følgende arvinger: søn afdøde Henrik Mentz bager Frederiksbergs 4 Børn, en datter afdøde Anna Catharina Mentz, søn Friderich Wilhelm Capsberg, en datter Johanne gift med Leutnant Foltmar Bruun opholder sig på Bornholm, en datter Margrethe Helene gift med Skoleholder Hans Lemvig i Roskilde. Hvorefter den afdødes søn declarede, at anmeldte hans salig moder ikke efterlader sig det allerringeste, thi hvad hun hafde det bestod ickun af hendes ringe gangklæder, som hun førend sin død, havde hun skiænket sin yngste datter.

Sct Petri Kirke 1783 den 6 februar blev i det lange kapel nr 3 begravet
Benedicta Mentz: en brav enke i Store Grønnegade 228, 84 år gammel
[Gravstedet købt 1668 af bager Michael Mentz, hendes mands farfar]

Social- og Sundhedsvæsen *(i Roskilde, år 1787)*

af Henning Kiilerich

At sikre købstadens borgere tålelige vilkår ved sygdom eller nød var en af bystyrets væsentlige funktioner.

Gennem århundreder havde kirken taget vare på denne opgave, men gennem reformationen i 1535 havde man nedbrudt den katolske kirkes muligheder for at videreføre dette arbejde. Og opbygningen af den protestantiske kirkes organisation krævede så magen opmærksomhed, at de syge og fattige i stor udstrækning blev glemt. For at rette op på de generende tilstande med omstrejfare og betlere i tusindtal måtte statsmagten gribe ind med regulerende tiltag. Chr. IV havde sin egen metode, idet han indfangede betlere og omstrejfare, børn såvel som voksne, i hele landet og lod dem transportere til sine mange byggepladser og fabrikker, hvor de under usle kår måtte bidrage til landets opbygning med deres arbejdskraft. I begyndelsen af 1700-årene kom en del love om fattiges forhold, og indførelse af stavnsbåndet i 1734 var også med til at dæmme op for de omvandrende tiggere. I 1787 var man kommet så langt med social- og sundhedsvæsenets udvikling, at midlerne til de syges behandling og de fattiges underhold i nogen udstrækning kunne hentes fra de offentlige myndigheder, nemlig fra fattigkassen. Fattigkassen bestyredes af magistraten i samarbejde med de kirkelige myndigheder. Her i Roskilde var det provst Schultz og rådmand Müller, der udgjorde fattigdirektionen.

Fattigkassens beholdning blev hentet fra to kilder: De private stiftelser til fattiges underhold og fattigkassen.

Da magistraten i 1786 tager en ny fattigprotokol¹ i brug, indledes den med en optegnelse om de stiftelsesmidler, der er til rådighed:

1. Søren Olsens Fundatz til Domkirkens Prædikestol, den Latinske Skoele og Roeskildes Fattige, af 14. November 1599 - 600 Rdr.

¹ LAK N6-Roskilde Rådstues regnskabsprotokol for rådstuens fattiges midler 1786-1820

2. Christian Friises Legatum til fattiges Hjælp og Trøst, af Michelsdag 1624 - 500 Rdr.
3. Niels Trolles Fundatz, af 30. April 1656 - 2000 Sletdaler
4. Anders Guntzows Capital - 300 Sletdaler
5. Skrap-Kirsten Oxvolds Strafbøde - 100 Sletdaler, Hvorom ej heller vides anden Underretning end det bare navn.

Det hele omregnet til rigsdaler udgør 2700, der i årenes løb blev meget forøgede.

Hertil kommer de fattiges parceller i byens 3 markjorder. Disse parceller er nøje specificeret i jordebogen og udgør 17 tdr., 1 skæppe, 3 favne og 1½ album. I værdi ansat til 1008 rigsdaler, som gennem udleje skal indbringe 182 rdr 4 mark og 6 skilling hvert år.

Ifølge de meget detaljerede regnskaber udgør beholdningen ved udgangen af 1786: 5.532 Rdr 1 mark 8½ skilling.

For at få et udkast af disse midler drev magistraten udlånsvirksomhed, idet pengene blev lånt ud til byens borgere imod en rente på 4%, som var den almindelige rentesats. Og man sørgede for, at ikke alle indtægter blev brugt, således at kapitalen kunne forøges år for år².

Indtægterne i 1787 udgjorde 365 rigsdaler 3 mark og 13½ skilling. Mere interessant er nok, hvorledes indtægterne blev fordelt. Her er udgiftsiden for 1787³ (rigsdaler-mark-silling):

1. Af Søren Olsens Capital:
 - til Kirkens Prædikestol: 10 - 0 - 0
 - til Roeskilde Latinske Skoel: 10 - 0 - 0
 - til Byens almindelige Fattiges Casse: 7 - 3 - 0
2. Af Hr. Christen Friises Kapital:
 - til den almindelige Fattiges Casse: 18 - 4 - 8
3. Af Hr. Niels Trolles Stiftelse:
 - Den danske Skoeleholder Tjørnelund: 10 - 0 - 0
 - til Fattiges Bersel=Quinders Hielp: 8 - 2 - 0

² I år 1800 var beløbet vokset til 7.946-5-14. I 1812 blev Roskilde Rådstues Fattiggasse iht. Kgl. Danske Cancellis resolution af 19. jan. 1811 delt mellem Byens Lærde Skole, Borgerskolen, Fattigvæsenet og byens præster. LAK N4-Fattigvæsenets indgåede sager 1736-1840.

³ Teksten er en del forkortet.

- til Bager Jacobsen betalt for leveret Brød til Fattiges Børn i den Danske Skole: 65 - 0 - 0
4. Af Hr. Anders Guntzovs Kapital:
til den Danske Skoeleholder: 2 - 0 - 0
til den almindelige Fattiges Casse: 11 - 3 - 8
 5. Af Oxvolds Kapital:
til den Danske Skoeleholder: 3 - 2 - 0
 6. Omdrag⁴:
forrige Regnskab i post 2 forklaret: 9 - 6 - 0
forrige Regnskan i post 5 forklaret: 2 - 1 - 8
 7. Til Skriv-Materialier med videre som sædvanlig: 5 - 0 - 0
 8. Restancer af Renter og Jordleie hos følgende:
Renter: Niels Mausing, 2 Aar: 15 - 0 - 0
Christen Pottemager, 1 Aar: 18 - 4 - 8
Jordleie: Anders Brønnicke: 16 - 1 - 8
Tømmermand Caspar Feig: 5 - 3 - 6
Jacob Markedskræmmer: 5 - 3 - 11
Melchior Mortensen: 4 - 4 -
- Summa Udgivt 225-1-7. Naar denne Udgivt fradrages Indtægter bliver til 31 Decbr. 1787 Beholdning den Summa: 5.672-4-1 hvilken Beholdning saaledes er bestaaende paa Rente

(Låntager	Låneår	Rdr)
Skarpretter Ingermann	1762	300
Anders Nielsen Vognmand	1772	400
Ditto	1787	100
Anna Jensdt/Niels Mausing	1782	200
Henning Struch	1760	100
Bager Joh. Jacobsen	1775	500
Johan Schultz Glarmester	1776	240
Byens Gaard Skoema/Rings	1777	200
Christen Meyer Pottemager	1779	250

⁴ Ikke-budgetterede udgifter afholdt i forrige regnskabsår.

Roeskilde Bye til Veie og		
Gaders Istandsættelse	1780	500
Borgmester Friis	1786	700
Madam Kornerups Transport		600
Hans Ernst Raadstuetjener	1788	200
Jorder udi Ro. Byes 3 Marker		1008-1-0
Contant udi Cassen		370
Resten hos mig Borgm. Friis		4-3-1

Foruden ovennævnte Indtægter blev fattigskatten lignet hvert år på byens borgere. Systemet var ret enkelt: først nedskrev man alle de personer i byen, som ikke selv kunne skaffe sig en indtægt, de kunne overleve på. Så opgjorde man, hvor meget hver enkelt skulle have i tilskud for at kunne klare sig.

Disse fattige kunne være gamle, som ikke længere var i stand til at arbejde. De blev måske anbragt i fattighuset i Bredgade, hvor de havde husly, men måske skulle de have lidt kontanter til mad og tøj. Andre gamle kunne få husly hos familie, som dog ikke havde råd til at give dem kosten, altså måtte de have et mindre beløb til dette. Der kunne være en enke med mange børn. Hun måtte selvfølgelig se at blive gift igen, så hun fik en forsørger, men indtil dette skete, måtte hun have et tilskud fra fattigkassen. Der kunne også være invalide eller sinker eller forældrelose børn, der blev installeret hos en håndværker eller købmand, som så modtog et mindre beløb fra fattigkassen for at tage sig af dem. En såkaldt udlicitering. Og de måtte selvfølgelig arbejde og gå til hånde efter bedste evne. De fattige udgjorde altså et bredt spektrum af børn, midaldrende, gamle, raske, invalider, sinker m.fl., der ikke kunne klare sig selv.

Når alle var blevet skrevet op og tilskuddet til hver enkelt vedtaget, blev det beløb, som skulle til for at dække fattigkassens udgifter, pålignet de øvrige borgere i byen efter evne og omstændigheder, den såkaldte fattigligning.

Fattigligningen blev ikke blot fremlagt på rådhuset til almindelig beskuelse med mulighed for indsigelse, hvis man syntes at være for højt lignet i forhold til andre, men også oplæst, for ikke alle borgere kunne læse. Derefter indsendtes ligningen til kollegiet (ministeriet) via

stiftamtmanden, for at myndighederne kunne se, at alt var gået rigtigt til. Det var ikke magistraten, som foretog ligningen. Magistraten udpegede hvert år 8 borgere - kaldet Taxeer Borgere - der skulle foretage ligning af alle skatter i byen. Dette borgerlige ombud gik altså på skift blandt egnede borgere med et år ad gangen.

Dette system virkede tilsyneladende udmærket, men dog ikke uden indsigelser. Således skrev stiftamtmanden⁵ den 7. august 1787 til magistraten i Roskilde:

»Da vedlagte indsendte Ansetnings-Forretning over indeværende Aars Fattig-Skat ej sees paategnet at være Læst for Roeskilde Byes meenige Almue paa Raadstuen bliver den i saa Henseende tilbagesendt forinden nogen approbation meddeles ...«

Om igen d'herrer rådmænd. Ved førstkomne rådstuedag onsdag den 15. aug. oplæses skatteligningen, og derefter indsendes ligningen igen med følgende bemærkninger⁶ fra magistraten:

»I underdanigst Følge af Deres Høje Grevelige Excellences høje ordre have vi bekiendtgjort Mandtallet over Fattiges Skatten for d. A. af Roeskilde Bye for Sammes Indvaanere, men flere har ikke haft noget derimod end Borger og Værtshuusmand Niels Mausing, som er fremkommet med den erindring at han ikke ævnede at svare de 24 sk hand udi samme var ansat for, alt saaledes som underdanigst indlagte Udskrift af Raadstue Protocollen nærmere udviser - Men som denne Mausing eier Huus og Gaard og bruger Værtshuushold, ikke i Forhold med andre og i hensegt til hands Vilkaar for højtansat, maa hands Indevending Grundes aleene paa Egensindighed, saa indstilles Mandtallet som nu her indlagt tillige underdanigst følger til Høy Naadigst Approbation.

R. Lange P. Friis F. Hansen«

Denne Niels Mausing havde et dårligt ry hos myndighederne. Han boede i Skomagergade i en gård, han havde giftet sig til. Han var 31 år gammel og havde 2 år forinden giftet sig med den 5 år ældre enke Ane Jensdatter. Hun havde to børn med sin første mand, og hendes nu 77-årige første svigermoder Elisabeth Nielsdatter hørte også til husholdet, der ligeledes omfattede to unge tjenestepiger. Niels Mausing var en torn

⁵ LAK Ro By journalsager

⁶ LAK Ro By udg. brevbog pag. 299

i øjet på magistraten, fordi han gerne blandede sig i byens styre og var i gæld til de offentlige kasser. Og så gav han sig af med vinkelskriveri, det vil sige, at han optrådte som advokat uden at have uddannelse eller bestalling dertil.

Rådmændene tog ingen hensyn til Mausings klage, selv om det var svært at kontrollere omsætningen hos værtshusholderne og derfor også vanskeligt at ligne dem i skat.

Men også fra anden side kom der klage. Det var enken efter slagter Reinholt, den 62-årige Antoinette Vestphalensdatter, der boede i Grønnegade sammen med en datter og sønnen og hans familie. Han videreførte faderens erhverv som slagter. Enken følte sig berettiget til at få en større andel af de midler, der var afsat til de fattige. I en skrivelse⁷ til fattigdirektionen beklager hun sig meget og kommer med onde ytringer om fattigdirektionens anvendelse af fattiggassens midler.

Det vil d'herrer ikke finde sig i, men sender klagen videre til stiftamtmand Haxthausen og biskop Nic. Edinger Balle, der den 10. november tilskriver⁸ magistraten således:

»Efter hoslagte Hr. Domprovst Schultz og Hr. Vice Raadmand Müllers Begiæring tilsendes de gode Herrer herved afg. Slagter Reinholdts Enkes Memorial om tillæg i Pension af de herværende publique Stiftelses Penge for de Fattige, med Anmodning, at De vilde undersøge, hvem Consipisten er dertil, og ved nærmere Indberetning inden 8 dage meddele os Deres Betænkning.«

Og det gjorde så magistraten. Enken hentes op på rådhuset til afhøring⁹, men det kom der ikke meget ud af. Hun påstod hårdnakket, at hun havde været på besøg hos bekendte i København og de havde tilkaldt en hende ganske ubekendt person, der havde forfattet skrivelser. Den 17. november afsendtes denne skrivelse¹⁰ til stiftamtmanden:

⁷ Brevet er endt i stiftamtmandens arkiv, der desværre kun er bevaret i ringe omfang. Skrivelsen kan derfor ikke findes.

⁸ LAK Ro By journalsager

⁹ LAK B4-Roskilde Rådstueprotokol 1783-1802 pag. 61

¹⁰ LAK Ro By udg. brevbog pag. 310

»For efter Deres Høye Grevelige Excellences og Deres Høy Ærværdigheds ordre under 10 hujus at kunde bringe i Erfaring hvem Consipisten har været til den af afg. Reinholt Slagters Enkes Memorial om Tillæg af de herværende publique Casser etc. haver vi sidste Raadstue Dag ladet bem. Enke opkalde og derom nøye examineret hende, men hun var ikke paa nogen Maade at formaa til at forklare eller tilstaae hvem der havde skrevet denne Ansøgning som Naadigst og Gunstigst maatte erfares af det herhos underdanigst følgende Udskrift af Raadstue Protocollen. Vi maae ellers tilstaae at Skriften noget ligner en Mands Haand her i Byen navnlig: Niels Mausing, Værthuismand, hvis Caracteer og Forhold ellers kand give billig Mistanke at hand er Consipisten af denne Memorial men uden Beviis vil det være uforholden at tage hans Erklæring derom da hand vist vil benægte samme.
P. Friis F. Hansen«

Det er altså ikke muligt at finde bagmanden, så biskop og stiftamtmand måtte nøjes med denne ordre¹¹ til magistraten i Roskilde:

»I Anledning af den fra afgangne Slagter Reinholts Enke i Roskilde indgivne Memorial om Tillæg i hendes Pension af de publique Stiftelses Penge sammesteds, og de derudi imod de Herrer Fattiges Inspectionen giorte Beskyldninger, vilde De gode Herrer behage at opkalde bemeldte Slagter Reinholts Enke, og at give hende en alvorlig Irettesættelse for sin utilbørlige og falske Angivelse med Tillæg, at dersom hun oftere deri gjør sig skyldig, kan hun sikert vente, at blive tilbørligen anseet med Straf efter Loven. Og da man i øvrigt af oplyste Omstændigheder erfarer, at hende ey kan tilkomme meere af Fattiges Penge end hvad hun allerede maanedlig nyder, saa haver hun dermed at lade sig nøye.
Haxthausen Nic. Edinger Balle«

Der blev altså ingen injuriersag ud af den utilfredshed, og Mausing kunne man ikke få ram på.

Fattiglisten blev udarbejdet en gang årlig. Men i løbet af året kunne der jo opstå situationer for en eller anden indvåner i byen, der bevirkede, at vedkommende ikke kunne klare sig. Så måtte man tage

¹¹ LAK Ro By journalsager

stilling til, om fattigkassen kunne bære yderligere ydelser. Men det kunne meget vel hænde, at ansøgninger blev afslået, fordi ansøgeren ikke hørte til købstaden.

I enhver købstad såvel som i de fleste landsogne var der ansat eller udnævnt en stoderfoged. Her i Roskilde var det en ældre mand Peder Larsen, der boede i Bondetinget. Han var 62 år. Det var denne fogeds opgave at forhindre, at fremmede folk tog ophold i byen og tærede på byens ressourcer. Sådanne elementer blev smidt ud af byen, for ikke at ligge byens borgere til byrde. Man skulle altså være anerkendt som indvåner i byen, før man kunne regne med tilskud fra fattigkassen. (I Dagens Danmark skal man også have fast bopæl et eller andet sted for at kunne få bistandsydelse).

Også et andet forhold gjorde sig gældende med hensyn til, om man var indvåner i købstaden eller blot en tilløben omstrejfer. Der blev nemlig ofte udskrevet en ekstra skat af kongen. Sådant havde det altid været og sådan var det også i 1787. Byen blev lignet i skat i forhold til antallet af indvånere. Men blev omstrejferne og gæsterne indregnet, så skulle der betales så meget mere i skat. Og da man var bange for, at folketællingen i 1787 igen skulle være grundlaget for udskrivning af skat, så finder man da i hele landet, at denne folketælling er ret mangelfuld¹², fordi ingen var interesseret i, at der kom for mange med i tællingen.

I juli måned modtager stiftamtmanden via krigsministeriet en skrivelse fra en mand i Roskilde, hvori han beder om fritagelse for at skulle betale ekstraskatter, herunder også fattigskat.

Stiftamtmanden skriver¹³ i den anledning til magistraten i Roskilde den 15. juli således:

»Over indlagte PM fra Dagleiere Søren Pedersen i Roskilde om, at han i Betragtning af at han skal have staaet i Militair Tjeneste over 31 Aar m.v. anholder om at fritages for at svare Extraskat for sig og Hustrue, samt at tilbagegives den erlagte skat for den forigangne Tid.

¹² Det har vist sig ved sammenligning med andre kilder, at folketællingen 1787 kun optæller en del af befolkningen. Især i visse landsogne mangler der mange personer i folketællingen. På øen Fur mangler der således næsten 40% af befolkningen.

¹³ LAK Ro By journalsager.

Ville De efter foregaaende Undersøgning om Supplicanten nyder nogen Pension, allerforderligst meddele Erklæring, og med samme PM tilbage.«

Magistratens svar¹⁴ af 26. juli er interessant, fordi nogle problemer for byen belyses og en politisk holdning fremgår:

»Til Stiftamtmanden.

Paa forrige og aftakket Rytter Søren Pedersen herhos tilbagefølgende Ansøgning til det Kongl. Generalitets og Commissariats Collegium maae vi efter Høy Naadigst Ordre af 15. hujus underdanigst erklære at bemeldte Søren Pedersen har med Hustrue og Børn opholdt sig nogle Aar her i byen og som Dagleier Folk ernæret dem haver og fra den tiid han blev afskeediget uden Pension betalt extra Skatten for sig og Hustrue samt et barn, som dette Aar har fyldt 12 Aar. Da nu dette slags Folk saalænge di var Festær og vil Arbejde bedre kand betale denne Skatt end adskillige Borgere som dog maa betale, saa har han ikke hidtil imod Foye været andsat blandt Fattige og hans Skatt at paalægge andre. Da her desuden er et stort Antal Fattige, gemenlig 130 og derover for hvilken Byens Indvånere foruden deres egen maae betale denne Skat.

Det var ellers at ønske, at alle deslige afskeedigede Militaire ved een Kongl. Resolution maatte befries for denne Skat, især naar de haver levet saa længe, da det er alt for tungt for Stædernes Indvaanere at betale sammes især paa dette Stæd hvor saa mange saavel af dette Slags som andre søger til og naar de medbringer Rigtighed¹⁵ ikke kand jages af Byen.

Denne Søren Pedersen er for et par Maaneder siden gaaen fra Byen, skal have ligget sig paa Hospital i Kjøbenhavn. Konen med tvende Børn var tilbage og efter Omstændighederne vil blive indlemmet iblandt Fattiges Tal i henseende til Extra Skatten for dette sidste halve Aar:

R. Lange P. Friis F. Hansen«

Så må man jo håbe, at familien klarede sig, når de blev lettet for de ekstra skatter.

¹⁴ LAK Ro By udg. brevbog pag. 297.

¹⁵ Dokumentation for lovligt ophold.

Nu skulle man tro, at der var lutter idyl i byen, når fogeden sørgede for, at omstrejfere blev jaget ud af byen og fattigkommissionen tog sig af byens egne. Men sandheden er en ganske anden. De virkelige forhold i byen kan opleves meget intens ved at læse stiftamtmandens Pro Memoriam¹⁶ af 16. juni 1787 til byens magistrat:

»Da jeg ved min sidste Nærværelse i Roeskilde fandt saa betydelig Mængder af Betlere og især Børn, der overtryglede Folk paa Gaden. Og da dette er til store Besværlighed og Byrde for alle saavel Indbyggere som især Rejsende og saaledes at blive plaget og overlæstiges af Tiggere og Leediggiængere, samt heromsværmende Drengene, og det saa aabenbar strider imod al god Orden og Skik, iagttagende Politie og de Kongelige desangaaende Forskrivter og Anordninger, det og nødvendig maa hidrøre af manglende Forsorg for de sande Nødlidendes Underholdning, og aarvaagne Opsyn med de Efterladnes Anstrængelse til med et eget eller forskaffede Arbeide at fortjene noget til Underholdning, og de Unges Anholdelse til at søge Undervisning i Skoelernerne. Saa ville De alvorligere end hidtil skeet er, tilholde Fattigfogderne at opagtederes Pligter med at paa-agte at ingen fremmede Betlere taales i Byen, og ved Overformyndere lade nøje paase, at Forældrene holder deres Børn til bestandig og flittig at søge Skoelernerne og anmelde de Overhørigene til at vorde straffede, samt selv saa meget det nogenlunde er giørligt sørge for at de sande Nødlidende og Fattige bliver forsørgede, og de arbejdsføre forskaffet Arbejde til at forhverve Føden uden ved Betlerie og dermed forbunden skadelige Leediggang, da det ikke paatvivles, Hr. Byfoged Gierlev jo iagttager hvad ham som Politie Mester desangaaende paaligger.

Haxthausen«

Det var alvorlig snak. Ingen impliceret embedsmand eller forælder gik ram forbi. Men det kan da godt være, at man var mere interesseret i at overholde formalia end virkelig at hjælpe de sande nødlidende. Der kan dog ikke herske tvivl om, at stiftamtmandens skrivelse udmærket beskriver det daglige liv i byen. Ved at nærlæse skrivelsen vil man se, at stiftamtmanden finder 6 punkter, der begrundet hans reprimande.

¹⁶ LAK Ro By journalsager.

Han anviser også, hvad der bør gøres: forældrene skal holde børnene til skolen, hvor de får mad og lærdom, ellers skal børnene straffes, de arbejdsløse skal skaffes arbejde, de sande nødlidende skal forsørges, og politiet må ud på gaderne og gøre deres arbejde. Den opskrift er vist altid aktuel.

Livet har sine tragedier, og det kommer ofte frem i de gamle dokumenter. Og det kan være svært for de offentlige myndigheder at finde rimelige løsninger på de ulykkelige situation. Den 28. juli skriver stiftamtmanden¹⁷ til magistraten;

»Over indlagte Ansøgning fra Hans Jensen af Sct. Ibs Kirke udi Roeskilde om paa en Slags Naade at nyde noget til et Barns Opdragelse som af Faderen Michael Graner, som siden døde, som 3 Aar forhen, lod sig bevæge til at modtage imod Betaling, men hvorfor han i sidste 2½ Aar intet haver nydt. Ville De med Ansøgningen tilbage forderligst meddele Erklæring Haxthausen«

Magistraten kender måske ikke til dette tilfælde med et plejebarn, hvis forældre nu er døde og spørger sig for hos fattigdirektionen. Rådmand Møller, der er ny i embedet, vil helst ikke indblandes og svarer¹⁸:

»Paa forestaaende høye Herrers Pro Memoria kan jeg for min deel efter værende Omstændigheder ikke indlade mig saa meget meere som jeg ikkun for en Tiid efter Denitionens Anmodning har modtaget det Fattiges Væsen og ikke heller veed jeg Fattig Cassens Beholdning hvorefter det især vil ankomme, om den ansøgte udgift uden Tab for nærmere berettigede kunde bevilges.«

Det er forretningsmandens vurdering: hvad er der i kassen? Vi må jo først sørge for vore egne.

Provst Schultz's svar¹⁹ er mere nuanceret, men ikke mindre afvisende:

»Jeg tror ikke at Roskilde Byes Fattig Kasse om den end havde Raad dertil kand ansees for at være pligtig at betale for bmt. Barns Opdragelse, da det er i et andet Sogn, hvor der er Fattig Kasse, om

¹⁷ LAK - Roskilde byfoged, jpurnalsag.

¹⁸ LAK Ro By udg. brevbog pag. 301.

¹⁹ LAK Ro By udg. brevbog pag. 301.

end Sognet regnes for Kiøbstads Grund tilmed er det mig sagt at Hans Jensen og Koene havde af Kiærlighed til Barnet taget det til sig men Vinkel Skriveren²⁰ har mueligt ført dem paa de Tanker at bætle ifald de kunde faa noget til Hielp. Det er ellers at bare Magistraten kunde have - til at sørge for i Vaisenhuuset at blive antaget da det er baade Fader og Møderløs.«

Den 25. august svarer magistraten²¹:

»I Anledning af Deres Høye Grevelige Excellences høye Ordre af 28de passati med vedfulgte Memorial fra Hans Jensen af Sct. Ibs Sogn ved Roeskilde hvorved han ansøger om at nyde noget for et lille Barns Opdragelse som han forhen af dets Fader Michael Graner har modtaget udi Pleie, erklæres underdanigst at da Barnets Fader i Aaret 1785 ved Døden afgik og Skiftet efter ham blev foretaget indleverede Hans Jensen een Regning hvorefter hand - Pro af 24 April 1785 trod. 24 Mai 1786 - fordrede - for dette Barn ugentlig 2 mark. deraf blev han ved Skiftets Entning den 31 Marts 1786 efter Boets Omstændigheder som var saa Fattige og ringe at ikke nær Gielden kunde blive betalt tilstaaet ham en proserende Udgift i Boet = 6 rdr.

Fra den Tiid af maa det altsaa være at den ansøgte Hielp og Gotgørelse skulde angaae. Bemelte Graners Koene som nogen Tiid efter Mandens Død rejste herfra Byen i usle Omstændigheder skal efter Beretning siden være død i Kiøbenhavn og da her ingen venner eller Slægt af disse Folk findes, seer man nu ingen ud vei til Barnets Opdragelse uden publique Bekostning.

I Vaisenhuuset kan det ifølge Fundatzen ikke blive antaget --- er allerede i 5te Aar, og da Byens Casse ikke kand paelægges nogen Udgift i dette Tilfælde, ved man altsaa ingen Middel end at Fattig Cassen burde Contribuere til sammes Opdragelse.

I den Henseende have vi indsendt ??? om ?? Schultzes og Raadmand Müllers Erklæringer som her indlagt underdanigst følger. Men ligesom Hr. Raadmand Müller ikke har indladt sig med noget hand inden ??? har Hr. Domprovsten ej heller været af den Mening at Byens Fattiges Casse skulle betale for Barnets Opdragelse især da Barnet bor i Sct. Ibs Sogn.

²⁰ Værtshusmand Niels Mausing

²¹ Roskilde Byfoged, udg. brevbog pag. 300.

Alligevel da bemt. Supplicant er een Borger heraf Byen og boer paa Byens Grund, er vores underdanigst Formeening at Fattiges Casse heraf Byen burde contribuere i det ansøgte Tilfælde indtil Barnet naaer den Alder om hun da kunde blive antaget i Vaisenhuuset eller paa anden Maade forsynet, thi i Sct. Ibs Casse maae der uden efter ald Formodning være saa ringe at ikke noget deraf kan ventes til denne Udgift. I øvrigt viides ikke noget af det Hr. Provsten ommeldes at hvis Jensen og Kone havde af Kiærlighed til Barnet antaget sig det uden Betaling, i det mindste viiser den før ommelte Regning som ved Skiftet fremlagt, det modsatte - hvilket i alt underdanigst indstilles til Høye og Naadigst Overveielse. - Hans Jensens Memorial Remitteres underdanigst.

R. Lange P. Friis F. Hansen«

I Bredgade lå byens fattighus også kaldet Fattiges Huuse. Ifølge folketælling 1787 boede her 24 almisselemmer, dvs. personer som var opført på byens fattigliste og modtog penge fra fattigkassen. Det var hovedsageligt enlige gamle kvinder. Kun 3 personer var mænd.

Men det var ikke det eneste sted, hvor almisselemmerne var anbragt. I Hersegade fandtes Lodbergs Fattiges Huuse, hvor 10 personer boede, heraf 3 ægtepar.

I Olsgade lå Svend Olsens Hospital, hvor der boede 9 personer, og endelig var der i Duebrødre Hospital 26 mennesker, hvoraf der var 4 ægtepar, resten var enlige.

Nu må man ikke tro, at de to sidstnævnte institutioner, der bliver kaldt hospitaler, var sygehuse. Og beboerne var ikke indlagt for sygdomme. De var gamle mennesker eller invalider, der ikke længere kunne tjene til husleje og føde, og derfor var blevet optaget i hospitalet, hvor de kunne gå hinanden til hånde med pleje efter bedste evne.

Husarerne havde en sygestue, men der ud over fandtes i Roskilde ikke noget sted til modtagelse af syge mennesker. Måske var det derfor, at den omtalte gamle aftakkede Rytter Søren Pedersen gik til København, hvor han lagde sig syg på Frederiks Hospital, der især tog sig af militære personer, og hvor han afgang ved døden. I Roskilde fandtes en stadschirurg, der tilså de syge, indberettede farlige sygdomstilfælde og foretog operationer og amputationer, men det foregik i hjemmene.

De syge måtte familien tage sig af, og kunne de ikke selv løfte den byrde, var det vel naturligt at søge en eller anden form for hjælp fra det offentlige. Men her havde man kun fattigkassen at tage af, og pengene her var budgetteret og derfor beslaglagt et år frem i tiden.

En mand bønfuldt i en skrivelse til stiftamtmanden om hjælp til sin syge søn, og følgende svarskrivelse²² fra magistraten til stiftamtmanden om dette tilfælde fortæller med al tydelighed både de syges situation og magistratens manglende evne til at hjælpe.

»Kluude Samler Hans Hansens Søn Abraham Hansen her af Byen haver forhen staaet i lære hos Tøj Fabriquer Botcheu her samme steds, men efter hands ustandne lære Aar begav hand sig til Kiøbenhavn for at ernære sig ved Prefessionen og søge sin videre Lykke.

Imidlertid og efter kort Tiids forløb er hand igjen kommet her til Byen i meget svagelig tilstand og indfundet sig hos sin forrige Mester bemeldte Bottscheu, som paa hands indstændige Anmodning, og siden Tøymager Svendens Forældre vare Fattige Folk og foruden havde een Syg Søn hjemme (hvilken dog nu i disse dage er død) modtog ham i haab om at det snart skulle blive bedre med ham, men som det kort efter loed sig til Syne, at hand blev slettere og hand derhos befandtes heel fnattet paa sit Legeme hvorved noget værre kunde befrygtes lod Fabriqueren efter vor Anmodning bemelte Abraham Hansen ved Stads Chirurgen Stein besigtige, men derved er dog ikke befunden viidere end at den Udslet og Pleie alt efter bmt. Steins herhos følgende skriftlige Attest, imidlertid da Fabriqueren ikke ville ei kunde have ham længere i sit Huus, blev hand efter vores nærmere Foranstaltning modtaget af Faderen Hans Hansen.

Da nu denne mand er fattig og ikke formaar at betale den paa hans Søn udfordrende Cuur, saa er det meget fornøden at han til samme nyde Understøttelse, og da det ikke er usædvanlig at der af Fattiges Kassen her i Byen forhen er blevet betalt til fattiges Cuur udi deres Sygdom, saa meget som de Fattiges Inspecteurer efter Omstændighederne og Sygdommens Beskaffenhed har anseet passende, saa formeenes

²² LAK Ro By journalsager.

underdanigst at samme Casse kunde komme denne fattige Mand Hans Hansen til Hjælp med en passende del til hands syge og elendige Søns mulige Helbredelse uden hvilken Understøttelse det er at befrygte at hand maae crepere.

Hans Hansens Memorial til Deres Høye Grevelige Excellence remitteres herved underdanigst.

P. Friis F. Hansen«

På mange områder var slutningen af 1700-tallet en tid, hvor der skete en stor samfundsmæssig udvikling. Stavnsbåndets ophør i 1783 viste et ændret menneskesyn, og de betydningsfulde reformer indenfor social-, sundheds- og skolevæsenet, der blev gennemført i begyndelsen af 1800-tallet, blev udtænkt og fornet omkring den tid, som her berettes om. Og alt var jo ikke usselhed og fattigdom. Der var også liv og glade dage i Roskilde, mennesker fandt hinanden, giftede sig og fik børn.

Det var dog ikke alle, der nåede at blive gift, og aftaler om betaling til barnets opdragelse blev ikke altid overholdt. Dette så myndighederne alvorligt på, og havde en mand erkendt sit faderskab, slap han ikke uden om betaling, så længe han kunne findes af myndighederne. I modsat fald måtte barnet måske på fattiglisten, og det var der ingen, der var interesseret i.

På en rådstue onsdag i juli var en ung mand efter stiftamtmandens påbud til magistraten indkaldt til en reprimande på rådstuen, og herom fortæller magistraten i en svarskrivelse²³ til stiftamtmanden:

»Efter Høy Naadigst Ordre af 10. passati haver vi opkaldt Poul Hansen af Kloster Husene her ved Byen paa Raadstuen for at tilholde ham at betale det Resterende af det belovede til det med Kirsten P. Christophers aulede uægte Barns Opdragelse og hvoraf nu skulde Restere for 2de Aar 10 Rd, hvortil han først svarede, at han formeente, at hand nu ikke længere var pligtig at betale noget siden Moderen var gift, og da vi betydede ham at vi ikke troede denne Undskyldning ville fratage ham, lovede han til næste Raadstue Dag at vilde komme med Pengene, har dog ikke indfundet sig siden, og ellers foregivet at han

²³ LAK Ro By udg. brevbog pag. 296.

skulde have en Slags Tilstaaelse fra Moderen at hun nu ikke har noget at fordre ham meere i denne Begivenhed, men om dette sidste forholder sig saaledes, derom kan vi ingen underretning give, siden hand ikke har villet forevise noget derom. Da nu denne Poul Hansen ikke sorterer under denne Byes men Leire Herreds jurisdictionm saa vil det nok tilkomme Amtmanden over Roeskilde Amt nærmer at lade undersøge og foranstalte det fornødne ---

R. Lange P. Friis F. Hansen«

Jordemoderen i Roskilde havde travlt. Der havde i mange år været to uddannede jordemødre i byen, men nu var den ene af dem flyttet, og den tilbageblevne fru mmmmm havde svært ved at være til stede ved alle fødslerne. Man kunne risikere tiltale og bøde for at anvende en jordemoder, som ikke var behørigt uddannet og eksamineret. Men det vidste de små fostre ikke, så de kom til verden alligevel, når tiden var inde. De fleste jordemødre ude på landet havde lært faget gennem praktisk og uden nogen skoleuddannelse, men i byerne forsøgte man at overholde reglerne, og det var da til stor betryggelse for barselskvinderne. Allerede i 1600-årene var der strenge bestemmelser for udøvelse af jordemodergerningen, der var underlagt præsternes tilsyn og i en forordning i 1714 indførtes bestemmelser for uddannelse og virke, som blev gældende mange år derefter. I 1761 blev uddannelsen henlagt til fødselsstiftelsen i København.

Når fødslernes antal oversteg jordemødrenes formåen, kunne det ske, at en jordemoder forlod en fattig fødende for at være hos en velstående barselskvinde, der gerne betalte ekstra for at have en jordemoder ved hånden i de afgørende øjeblikke. Dette var ikke tilfredsstillende, og myndighederne prøvede at forhindre det ved at ansætte et tilstrækkeligt antal jordemødre til en god fast løn.

En dag modtog man følgende brev²⁴ på rådhuset i Roskilde:

»Allerydmygst Pro Memoria

De Gunstige Herre maa forlade jeg hermed Besværger som ickeskulde skee var Grunden ey denne: Jeg har lært Jordemoderkunsten og

²⁴ Ro By journalsager.

samme udi 4 aar forrettet paa Amager Land saavel andre stæder der som i Søndbye Øster hvor jeg Leve. Og da jeg ved her i Byen forhen har været tvende Jordemødre, og nu ikkun er Een. Saa er det der undlediger mig, at da jeg herved foreligger vedbørlig attest om udstaaende Examen tillige Beviiser Baade om mit Forhold og hvorledes jeg Jorde Moder Embedet har forrettet, om De Gunstige Herre ville lade see den Godhed for mig, om at Komme i den vacante Jorde-Moder Plads, da jeg troer at her have mit Livs-Brød Bædre end hvor jeg nu er. Skulle saadan Godhed viises, skal jeg forrette mit Embede som jeg for Gud og Mennesker vil forsvare.

Ventende Bøn høring.

Roskilde dend 22 August 1787

allerydmygst

af

Dorthe Jensdatter«

Den manglende evne til at udtrykke sig skriftligt havde ingen betydning for magistratens vurdering af denne ansøgning. Borgmesteren skrev²⁵ samme dag til de eligerede mænd:

»Da adskillige har ønsket at faae en Jordemoder endnu her i Byen i stædet for dend sidst Bortrejste, især Borgeren Niels Mausning, som sidste Raadstue-Dag var begierende, at Magistraten vilde foranstalte, at en Jordemoder foruden dend herværende maatte Blive antagen og tilskikket, og her nu melder sig en Jordemoder, som efter herhos følgende 4 stk. Beviiser og Attester ???gnerer ikke alleene at have lært og udståen dend Allernaadigst anbefalede Examen, men endog med godt Vidnesbyrd haver forestaaet Jordemoder Embedet paa Amager udi 4½ Aar, som remitteres hendes Ansøgning med bemt. Attester til Byens Deputerede Borgers Betænkning og Erklæring herpaa for at meddeeles hende Svar, hvorvidt hun kand antages eller ikke, hvorom vi har lovet hende Efterretning førstkomende Fredag eller Løverdag.

P. Friis F. Hansen«

De eligerede mænd træder omgående sammen og sender følgende svar²⁶ til magistraten:

²⁵ Ro By journalsager

²⁶ Ro By journalsager.

»Ydmygst Erklæring.

At En Jordemoder foruden dend nu værende Behøves, er meget nødvendig, og da denne indbemelte Dorthe Jensdatters Attester ikke udviser andet end det som er godt, saa ønskes der gierne At forbemelte Jordemoder maatte antages og formodes, da at hun bliver tillagt den Løn som for en tiid siden blev beviðlget dend nu værende Jordemoder saa lenge hun var alleene, - hvilket Ærbødigst indstilles til de Høye Hrr. Magistraters approbation.«

Der blev sendt bud til Dorthe Jensdatter, og hun indfandt sig på rådstuen onsdag den 29. august. Og så blev det ført til protokols²⁷, at Dorthe Jensdatter

»af Magistraten var antaget og Beskikket her i Byen paa de Vilkaar at hun bestandig forbliver og Boer her i Byen og i dette Embede efterkommer sine Pligter i henseende til de Fornemme som Fattige Folk mod at hun som yngste Jorde Moder nyder i Løn 20 Rdr. af Byen, som tager sin Begyndelse fra Michaeli førstkommende og i saadan anledning aflagde hun nu den ved allerunderdanigste Forordning af 30. Nov. 1714 Befalede Troskabs Eed.«

Sådan gik det til, at der i 1787 igen blev to jordemødre i Roskilde efter en sagsbehandling på under en uge.

²⁷ Ro Rådstueprotokol pag. 55B.

Da bønderne i Himmelev gjorde oprør

(Artikel af Eva Tønnesen i Roskilde Tidende den 6. februar 1984)

Gårdene i Himmelev var siden middelalderen fæstegårde under Roskilde-bispernes gods, Bistrup. Hovedgården lå der, hvor Sct. Hans Hospital er beliggende i dag. Man kan således finde flere Himmelev-gårde i Roskilde-bispernes jordebøger fra 1370'erne. Efter reformationen i 1536 blev kirkegodset konfiskeret af kongemagten, og Himmelev-bønderne blev nu fæstere under kongen, hvilket sikkert ikke har betydet en større omvæltning for deres dagligdag.

Godt 100 år efter skiftede Bistrup gods og dermed fæstegårdene i Himmelev igen ejer, idet kongen overdrog Bistrup gods til staden København som vederlag for de udgifter, byen havde afholdt på statens vegne under svenskernes belejring og påfølgende storm natten mellem 10. og 11. februar 1659.

Imidlertid havde kongen forinden pantsat 7 gårde i Himmelev til slagter Christen Jensen for kødleverancer til hofholdningen, men pantet blev indløst for en større sum penge, og København blev således Himmelevs herremand.

I de første år var der undertiden 2 fæstere og dermed 2 familier på fæstegårdene. Således var gård nr. 4 i Himmelev bortfæstet til Anders Hemmingsen og Mikkel Jensen i 1680'erne, men efterhånden blev de største gårde delt op i mindre brug med hver en fæster.

En krans om landsbyen

Før landboreformerne herskede det gamle landsbyfællesskab på Bistrup gods' fæstegårde, således også i Himmelev. Jorderne der lå i en krans om landsbyen var delt op i store marker, der var opdelt i åser eller skifter. Disse var så igen opdelt i agre, ofte smalle markstrimler. Fornålet med at dele jorden op, var at sikre en retfærdig deling, så alle bønder fik deres part af såvel den gode som den dårlige jord.

I 1688 var Himmelev opdelt på følgende måde: Østerkildemark var inddelt i 34 åse, disse igen i tilsammen 259 agre. Strandmarken bestod af 21 åse opdelt i 166 agre. Skebjergmarken var opdelt i 31 åse og 213 agre. Byens 8 store gårde havde hver mellem 66 og 90 agre placeret spredt rundt om landsbyen. Agrenes ringe størrelse betød, at alt

markarbejde måtte ske efter aftale.

Fra tid til anden søgte Bistrup gods at regulere driftsfællesskabet. Således blev det i 1715 pålagt Bistrup gods' sognefogeder »at inddeele og sammenlegge Bønderne om Plouve, 2 á 3 om een, saa der dog noget kan blive pløyet, eftersom Veierligen nu dertil er saa meget føielig og good«.

Bistrup gods praktiserede trevangsbrug. Det vil sige, at de 2 marker dyrkedes - for eksempel således henholdsvis rug og byg - medens den 3. mark lå brak, som ukrudtsmark. Ofte måtte jorden dog hvile i langt flere år, før den igen kunne bære en afgrøde, da man ikke gødskede.

I Himmelev, hvor jorden var af god, frugtbar kvalitet, kunne 62% af landsbyens jorder klare det normale trevangsskifte, 36% af jorden behøvede længere hvile, og 2% var for dårlig til at opdyrke. Normalt havde samtlige agre i samme år ensartet sædskifte for at lette markarbejdet.

Det forhadte hoveri

Bondegårdene lå alle inde i landsbyen langs bygaden før udskiftningen. Gårdene blev givet i arvefæste til bønderne. De skulle betale en fæsteafgift og gøre hoveri - pligt-arbejde for Bistrup gods. Til gengæld kunne fæstet af gården gå i arv fra far til søn.

Hoveriet var meget forhadet af bønderne. Det var ikke morsomt at skulle arbejde for godset, når vejret lige var egnet til at sørge for ens egen bedrift. Således nægtede en del bønder i Himmelev og Veddelev i 1755 at indkøre brænde til Bistrup. De overså simpelt hen tilsigelsen, men blev i stedet stævnet for retten. 7 af bønderne blev fradømt deres fæste. Desuden måtte de hver betale 1 rigsdaler i bøde og i øvrigt dække sagens omkostninger. I realiteten blev de ved denne hårde dom fradømt deres levebrød.

I løbet af sidste halvdel af 1700-tallet gennemførte Bistrup den såkaldte udskiftning, hvorved de enkelte fæstegårde fik et samlet jordtilliggende. De der fik den dårlige jord fik til gengæld et større stykke. Lidt efter lidt blev gårdene også flyttet ud på deres respektive jorder, men som bekendt blev flere gårde liggende i landsbyen. Tænk f.eks. på Gadegården.

Efterhånden blev tiden også moden for arvefæstets afskaffelse. 1861

havde København en salgsplan klar. Fæsterne og lejerne i de mindre jordløse huse fik forkøbsret. Hver enkelt ejendom blev takseret. Havde fæsterne kostet forbedringer på bygningerne, blev beløbet fratrukket taksationssummen. Desuden blev 1/4 trukket fra som vederlag for de rettigheder, bonden havde haft som fæster. Allerede 1865 var de fleste gårde overgået til fri ejendom.

Fæstebonden Niels Pedersen

(Ved hjælp af en fæstekontrakt, et bykort og folketællingslister følger arkivleder Eva Tønnesen en fæstebonde og hans familie)

Roskilde lokalhistoriske arkiv er i besiddelse af en kopi af et fæstebrev udstedt til gårdmand Niels Pedersen i Himmelev af »Overpræsident, Borgmestere og Råd udi den Kongelige Residents-Stad Kiøbenhavn« i året 1817.

Fæstebrevet overlod Niels Pedersen brugsretten til en af godsets fæstegårde i Himmelev. Til gengæld skulle han så yde »indfæstning« på 104 rigsbankdaler mark og 5 skilling. Desuden skulle han betale en årlig afgift, den såkaldte »landgilde«, der normalt blev erlagt i naturalier. Niels Pedersen skulle levere et vist kvantum rug, byg og havre. Han kunne dog også vælge at afregne i penge efter den såkaldte kapitelstakst, en omregningstakst som fastsattes hvert år i overensstemmelse med prisniveauet på kornmarkedet det pågældende år. Desuden skulle han yde den såkaldte »småredsel«, der i det pågældende fæstebrev er fastsat til 1/2 lam, 1/2 gås og 2 høns. Også disse ydelser kunne erstattes af en pengeafgift.

Endelig skulle fæstebonden yde hoveriarbejde. Fæsterne under Bistrup gods skulle forpligte sig til følgende opgaver: »Veiene at vedligeholde, Konge- og Kirke-Reiser at forrette, med videre. Saa skal han og være forbunden, i påkommende ulykkelige tilfælde af Ildsvaade paa Godset, at bidrage og komme til Hielp, lige og i Forhold med de øvrige Godsets Bønder, til Opbyggelse og Istandsættelse med Kiørsel og Arbeide. Ligesaa haver han Dæmninger, Damme og Broer, Godset tilhørende, at vedligeholde, Aaerne at oprense, saa ofte fornødent gjøres, samt af alt andet sin Deel, lige med de øvrige Godsets Bønder, med kiørsel og Arbeide at forrette. Endelig forretter han og sin Andeel af de fornødne Reiser med Herskabet, naar Samme enten foretager den aarlige Udviisning i Skovene eller i andre Tilfælde maae reise til Godsets fornødenhed...«

Brændekørsel

Niels Pedersens bidrag til herskabets rejser bestod i, at han skulle stille med vogn og heste f.eks. til kørsel af træ fra skovene. Fæsteren

kunne ikke pålægges andre tjenester og ydelser end de i fæstebrevet opregnede.

Inden overdragelsen af fæstet blev der foretaget en vurdering af gården, jordens bonitet (kvalitet angivet i tønder hartkom, mål for jordens ydeevne), bygninger, besætning og avlsredskaber samt beholdning af sæde- og fødekorn. Fæsteren forpligtede sig til at holde gården i den stand, han havde overtaget den.

Når der som i Niels Pedersens tilfælde var tale om en arvefæstegård, der kunne gå videre til en søn, var der en naturlig spore til at holde den i så god en stand som muligt. Den skulle jo gerne give så stort et afkast, når sønnen overtog fæstet, at han havde råd til at have sine gamle forældre på aftægt.

Gift to gange

Man kan forøvrigt følge Niels Pedersen og hans familie i folketællingerne fra 1800-tallet. I tællingen fra 1845 står Niels Pedersen opført som gårdmand. Alderen opgives til 48 år, så han må have været 30 år, da han fæstede sin gård. Hans kone hedder Kirsten Kristoffersdatter. Hendes alder opgives til 31 år. De har 4 børn: Lars på 19 år, Hans på 17 år, Ane på 14 år og Ole på 9 år. Kirsten kan ikke have været mor til de ældste børn, så man må formode, at Niels Pedersen har været gift før. Dødeligheden var jo høj i forrige århundrede, og en enkemand med gård, tyende og små børn var nødt til at gifte sig igen, hvis han ikke havde en mor, der kunne påtage sig husmoderens pligter. Desuden bestod husstanden af en tjenestepige og den gamle farfar, Peder Nielsen.

Ved tællingen i 1860 er kun to børn hjemmeboende, nemlig foruden Ole og Kirsten, der er født i mellemtiden. Farfar er faldet fra, og der er ingen tjenestefolk. Husstanden omfatter desuden hans Mette og hans lille søn på 2 år. Oles far og mor, Niels Pedersen og Kirsten Kristoffersdatter, hører stadig til husstanden, men nu står de opført som aftægtsfolk.

Ved hjælp af forholdsvis få kildematerialer såsom en fæstekontrakt, 1 kort og nogle folketællingslister kan man således danne sig et indtryk af en landbofamilies liv i forrige århundrede.

Årsberetning 2007-2008

Tirsdag den 17. april havde vi besøg af Lone Hvass, museumsinspektør ved Helsingør Museum, der fortalte om byboere i gamle dage. Vi fik mange statistikker, og til sidst en række interessante lysbilleder af kisteindholdet i grave fra Skt. Olai kirken i Helsingør. Man havde måttet grave dens mørnede gulv væk i år 2000, og derfor kunne man komme til de mange hundrede begravelser i selve kirkegulvet. De døde var mumificerede, og deres tøj var meget velbevaret, og det var det, der var fotograferet. De var meget fint klædt, dog alle i begravelsesklæder. Det var lidt uhyggeligt.

Tirsdag den 8. maj var der generalforsamling. Det var en vellykket aften. De bestyrelsesmedlemmer, der var på valg, blev genvalgt. Jens V. Olsen var dirigent, og alt forløb aldeles uden gnidninger, så vi var færdige med generalforsamlingen efter 20 minutters forløb. Vi havde derfor en lang pause, hvor folk snakkede sammen. Derefter blev Årsskriftet delt ud, og de fire forfattere kommenterede deres indlæg. Jens Peder Skou fortalte, at han havde udgivet en diger erindringsbog på eget forlag.

Tirsdag den 11. september. Der var næsten som sædvanlig kaos i værelse 5, hvor vi plejer at holde vores møder i Kildegården, idet der ikke var forbindelse til internettet, skønt Flemming Molin havde prøvet det af i går. Den vagthavende mente, at en eller anden idiot havde forsøgt sig med et password og på den måde bragt fuldstændig koks i det. Vores foredragsholder, Tom Smidth, er selv medlem af foreningen. Han fortalte om et slægtsforskerprogram ved navn Legacy, og der var mødt en hel del udefra kommende, som også benyttede dette program. Det havde mange finesser og et smart layout. Tom Smidth havde vist 15.000 efterkommere efter nogle fjerne aner i sit program. Internettet skulle have været

brugt til at kigge på hans hjemmeside, men det blev der altså ikke noget af. Der var nu nok at tage fat på alligevel.

Tirsdag den 9. november

Vores foredragsholder, Alf Larsen, skulle fortælle om det gamle Roskilde og vise lysbilleder fra gamle dage. Han var 80, meget veltalende og med en imponerende viden om byen. Han slog om sig med årstal og havde også egenhændigt lavet en del kort over Roskilde på forskellige tidspunkter. Det viste sig, at han havde været teknisk tegner. Vi blev holdt i ånde uafbrudt. Vi kom igennem torvet og Algade. Vi kan så senere få et lysbilledforedrag om Skomagergade mv.

Tirsdag den 13. november

Der var folketingsvalg den dag, og mødet blev ledet af Karna Hansen. Der var ingen foredragsholdere, men 12 fremmødte havde et rigtig godt møde. Der var ikke nogen egentlige indlæg, men der blev snakket og givet råd i små grupper. Et par stykker havde medbragt deres bærbare, og Ole Sylvester-Nielsen havde en CD rom med med døde, der havde været averteret i Berlingeren eller omtalt i Personalhistorisk Tidsskrift. Den blev der også kigget på.

Tirsdag den 4. december

Vi begyndte med gløgg og Karnas 150 hjemmebagte æbleskiver. Derefter gik vi over til det mere alvorlige, idet vi skulle høre om Dansk Kirkegårds Index, der går ud på at forevige gravsten på samtlige kirkegårde i Danmark. Vores foredragsholder hed Hanne Stegemüller, som viste sig at være ikke blot meget vidende om sit emne, men også meget morsom og interessant. Der er mange slægtsforskere, der gør et stort arbejde med at fotografere alle gravsten på en kirkegård, og hun håbede selvfølgelig, at nogle i vores forening ville gøre det samme. En god aften.

Dagen efter kom der en mail til mig:

Kære Kit.

Jeg vil bare sige tak for en dejlig og inspirerende aften i aftes! Det er så dejligt at være sammen med andre slægtsforskere. Og vinen smager fremragende

Venlig hilsen, Hanne B. Stegemüller

Det er aldrig hændt før, at jeg har modtaget en mail efter et foredrag, så det var helt opmuntrende.

Tirsdag den 15. januar

Ulrich Alster Klug fortalte om Danske Kancelli. Det var svært stof, men han krydrede det med morsomme bemærkninger hele tiden, så vi lo meget. Efter pausen viste han på overhead en masse eksempler på fine dokumenter, han havde fundet i Danske kancelli om sin egen familie, som havde haft mange lidt større stillinger. Det var en meget god aften med megen stor opmærksomhed fra medlemmernes side.

Tirsdag den 5. februar

Igen havde vi Alf Larsen, der denne gang fortalte om Ringstedgade og Skomagergade, og det var igen overordentlig interessant at høre om alt, hvad han vidste om de to gader tilbage i tiden. Der var desværre ikke så mange til mødet.

Tirsdag den 4. marts

Formanden for SSF, Gitte Bergendorff Høstbo, var vores gæst, som talte om, hvordan hun havde fundet sine aner i Sverige, og viste uhyre mange arkivalier, man kunne bruge til sin forskning. Oven i hatten så vi mange fotoer af familiens tur til de steder, hvor hendes svenske aner havde boet, og hørte om mange fornøjelige tildragelser i den anledning. Det var en god aften, som folk med svensk blod i årerne kunne bygge videre på.

Der er altid en god stemning ved møderne, som næsten alle har været

godt besøgt. Det er stadig muligt en time før disse at få hjælp til »oversættelse« af arkivalier, skrevet med gotisk håndskrift, hvis man blot melder det til Karna Hansen to dage før et møde. Det er dog ikke mange, der benytter sig af det.

Dette år står i jubilæets tegn, idet det i år er 25 år siden, foreningen stiftedes. I den anledning arrangerer vi en udstilling på Roskilde bibliotek. Folketingsmand Flemming Damgaard Larsen, der selv er slægtsforsker, vil åbne udstillingen ved et åbent-hus arrangement i voksenudlånet lørdag den 4. oktober 2008. Udstillingen kan ses frem til sidste weekend i efterårsferien, nemlig søndag den 19. oktober.

Birgit Øskov, som har brugt al sin fritid på SSF gennem mange år, ikke mindst med at sørge for, at SLÆGTEN kom ud til alle, døde ulykkeligvis ved juletid. Hun blev omkring 50 år og døde fra mand og en datter på 13 år.

Der er nu 96 medlemmer i foreningen.

Til sidst en stor tak til Jens V. Olsen for bestyrelse af hjemmesiden og til Karna i samarbejde med Martin Bang Dahl med det store arbejde med Årsskriftet.

Kit Bisgård

Bestyrelsen for Roskildeegnens Slægtsforskerforening

Kit Bisgård, formand, Åstoftens 14, Svogerslev, 4000 Roskilde,
tlf. 4638 3514.

E-mail: Bisgaard@RoskildeSlægt.dk

Flemming Molin, kasserer, Dronning Ingeborgs Vej 1,
4000 Roskilde, tlf. 4635 3118.

E-mail: Molin@RoskildeSlægt.dk

Karna Hansen, sekretær, Æblehaven 106 st.th., 4000 Roskilde,
tlf. 4636 1056.

E-mail: Karna@RoskildeSlægt.dk

Niels-Bjarne Kristensen, Dronning Sofiesvej 22,
4000 Roskilde,
tlf. 4635 3773.

E-mail: Niels-Bjarne@RoskildeSlægt.dk

Ole Sylvester-Nielsen, Skovlyst 75 A, Himmelev
4000 Roskilde
tlf. 4675 3076.

E-mail: Ole.Sylvester@RoskildeSlægt.dk

Foreningens hjemmeside på Internettet:

<http://RoskildeSlægt.dk>

Herold

ISBN 87-89165-19-5

ISSN 0904-1417